

Η Ακύρωση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα

I. Εισαγωγή

1. Σύμφωνα με τις ισχύουσες αρχές και τα κριτήρια του προσφυγικού δικαίου το καθεστώς του πρόσφυγα μπορεί να απωλέσει, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, κάθε πρόσωπο στο οποίο συμβαλλόμενο κράτος στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και στο συναφές Πρωτόκολλο του 1967 έχει χορηγήσει την ιδιότητα του πρόσφυγα και / ή η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει καθορίσει ότι αποτελεί «πρόσφυγα εντολής». Πρέπει να διακρίνονται οι ακόλουθες τρεις κατηγορίες:

i) **Ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα:** πρόκειται για την απόφαση με την οποία κηρύσσεται ανίσχυρη η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα το οποίο δεν θα έπρεπε να χορηγηθεί. Η ακύρωση αφορά τις οριστικές αποφάσεις καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα δηλαδή αυτές που δεν υπόκεινται σε προσφυγή ή σε επανεξέταση. Με την ακύρωση καθίσταται ανίσχυρο το χορηγηθέν καθεστώς του πρόσφυγα από την ημερομηνία του αρχικού καθορισμού (*ab initio* ή *ex tunc*)¹.

ii) **Ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα:** πρόκειται για την αφαίρεση του καθεστώτος του πρόσφυγα στις περιπτώσεις όπου ο ενδιαφερόμενος εμπλέκεται σε πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (α) ή (γ) της Σύμβασης του 1951 μετά την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα. Η ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα παράγει αποτελέσματα για το μέλλον (*ex nunc*).²

iii) **Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα:** πρόκειται για τη λήξη της παρεχόμενης προστασίας κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 Γ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων επειδή η διεθνής προστασία δεν είναι αναγκαία ή δεν δικαιολογείται βάσει εκούσιων ενεργειών του ενδιαφερόμενου ή των θεμελιωδών αλλαγών της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του. Η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα παράγει αποτελέσματα για το μέλλον (*ex nunc*)³.

2. Οι προαναφερόμενοι τρόποι λήξης της διεθνούς προσφυγικής προστασίας δεν πρέπει να συγχέονται με την απέλαση που προβλέπει το άρθρο 32 της Σύμβασης του 1951 ούτε με την απώλεια της προστασίας λόγω της επαναπροώθησης που προβλέπει η παράγραφος 2 του άρθρου 33. Καμιά από τις διατάξεις αυτές δεν ορίζει για την απώλεια του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν ο ενδιαφερόμενος πληρούσε τα κριτήρια του ορισμού της Σύμβασης του 1951 κατά το χρόνο εφαρμογής της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα⁴.

¹ Βλέπε *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, 5^η έκδοση, παράγραφο 117 : «Το άρθρο 1 Γ δεν αντιμετωπίζει την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Είναι εντούτοις, δυνατό να προκύψουν περιστάσεις που να δείχνουν ότι κάποιο πρόσωπο δεν έπρεπε εξαρχής να έχει αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, όταν π.χ. αποδεικνύεται στη συνέχεια ότι το καθεστώς του πρόσφυγα αναγνωρίστηκε με παραποίηση των πραγματικών γεγονότων ή όταν το εν λόγω πρόσωπο διαθέτει άλλη υπηκοότητα ή όταν αποδεικνύεται ότι στην περίπτωση του συγκεκριμένου προσώπου θα είχε εφαρμοσθεί κάποια από τις ρητρες αποκλεισμού, αν ήταν από την αρχή γνωστά όλα τα κρίσιμα περιστατικά. Σε ανάλογες περιπτώσεις, ακυρώνεται συνήθως η απόφαση αναγνώρισης ενός προσώπου ως πρόσφυγα». Επίσης, Karferer, *Cancellation of Refugee Status*, UNHCR Legal and Protection Policy Research Series, Department of International Protection, PPLA/2003/02, March 2003.

² Βλέπε « Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού : Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων » και ειδικότερα παραγράφους 11 και 17.

³ Βλέπε « Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ (5) και (6) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων ».

⁴ Βλέπε « Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού : Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων » και ειδικότερα παράγραφο 10.

3. Στο παρόν Σημείωμα εξετάζονται οι νομικές προϋποθέσεις της ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα που έχει χορηγηθεί από κράτος συμβαλλόμενο στη Σύμβαση του 1951. Οι όροι «ακύρωση» και «ανάκληση» χρησιμοποιούνται κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1. Το νομικό πλαίσιο της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα αναλύεται στις κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας για την Παύση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα⁵ και αυτό του αποκλεισμού στις κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού⁶.

II. Νομικό πλαίσιο της διαδικασίας της ακύρωσης

A. Γενικά

4. Το ζήτημα της ακύρωσης αναφύεται όταν για βάσιμους λόγους πιστεύεται ότι κατά την εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού δεν θα έπρεπε να είχε αναγνωριστεί στον αιτούντα άσυλο το καθεστώς του πρόσφυγα. Πρόκειται για την περίπτωση όπου σύμφωνα με ενδείξεις κατά το χρόνο έκδοσης της αρχικής απόφασης ο αιτών άσυλο δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης ή πληρούσε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στις ρήτρες αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

5. Κατ' αρχήν, όσοι δεν δικαιούνταν τη διεθνή προστασία όταν αναγνωρίστηκαν πρόσφυγες δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι υπέστησαν βλάβη από την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα που δεν θα έπρεπε να είχε χορηγηθεί. Σκοπός της Σύμβασης του 1951 δεν είναι η διεύρυνση της διεθνούς προστασίας σε όσους δεν τη χρειάζονται ή δεν την αξίζουν. Είναι απαραίτητο να αποκατασταθεί η εσφαλμένη αναγνώριση των αναγκών προστασίας ώστε να διασφαλιστεί η ακεραιότητα του ορισμού του πρόσφυγα. Για τους προαναφερόμενους λόγους η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα, παρότι δεν προβλέπεται ρητά στη Σύμβαση του 1951, είναι απόλυτα σύμφωνη με το σκοπό της και το αντικείμενό της. Όμως, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι νόμιμη μόνον εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις.

B. Γενικές αρχές δικαίου

6. Επειδή η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 δεν ρυθμίζουν ρητά την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα εφαρμόζονται εν προκειμένω οι γενικές αρχές του δικαίου. Αν και υπάρχουν διαφοροποιήσεις στα συστήματα του αγγλοσαξονικού και του ρωμαϊκού δικαίου αλλά ακόμα και στις χώρες που υπάγονται στο ίδιο σύστημα δικαίου, μοιάζουν τα νομικά κριτήρια και οι προϋποθέσεις που εφαρμόζονται γενικότερα στην ακύρωση. Το νομικό πλαίσιο που έχει αναπτυχθεί στο διεθνές προσφυγικό δίκαιο και οι ισχύουσες γενικές αρχές προβλέπουν τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ώστε να είναι νόμιμη η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζουν όσους βάσιμα επικαλούνται δικαιολογημένο φόβο δίωξης κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 από την αυθαίρετη ή τη διακριτική ακύρωση του καθεστώτος τους.

7. Στις περισσότερες περιπτώσεις είναι έγκυρη και δεσμευτική η εσφαλμένη δικαστική ή διοικητική απόφαση. Η εξουσία επανεξέτασης της απόφασης αυτής αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα ότι η οριστική κρίση μιας υπόθεσης ενεργεί ως *res judicata*. Αυτή η αρχή, που εκφράζεται ευρέως στη νομοθεσία και στη νομολογία των κρατών, προβλέπει ότι μια υπόθεση που έχει κριθεί δικαστικά δεν μπορεί να επανεξεταστεί εκτός εάν συντρέχουν ειδικές προϋποθέσεις που ορίζει ρητά ο νόμος. Και ενώ η αρχή *res judicata* ισχύει και για τις οριστικές διοικητικές πράξεις, οι προϋποθέσεις επανεξέτασής τους κατά την ισχύουσα εθνική νομοθεσία και/ή τις γενικές αρχές

⁵ Βλέπε υποσημείωση 3.

⁶ Βλέπε υποσημείωση 4.

του δικαίου είναι ηπιότερες για το διοικούμενο συγκρινόμενες με αυτές που προβλέπονται για την επανεξέταση των δικαστικών αποφάσεων. Στο σύστημα του ρωμαϊκού δικαίου οι λόγοι επανεξέτασης που προβλέπει ο νόμος θεωρείται ότι αποτελούν την «εξαίρεση» στον κανόνα της νομικής ισχύος των οριστικών διοικητικών πράξεων που κατ' αρχήν απαγορεύει την επανεξέταση της υπόθεσης. Στο αγγλοσαξονικό δικαιοσύστημα η αρχή *res judicata* πρέπει επίσης να ανταποκρίνεται στη θεωρία σύμφωνα με την οποία θεωρούνται άκυρες οι αποφάσεις που εκδίδονται από μια αρχή που ενεργεί εκτός της αρμοδιότητάς της (*ultra vires*) και, άρα, μπορεί οποτεδήποτε να καταργηθούν. Στο παρόν σημείωμα αναλύονται οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια της ακύρωσης του χορηγηθέντος με διοικητική πράξη καθεστώτος του πρόσφυγα.

8. Η επανεξέταση μιας οριστικής διοικητικής πράξης με σκοπό την ακύρωσή της, πρέπει να συμβιβάζει τις γενικές αρχές της νομικής ασφάλειας και της προστασίας των θεμιτών προσδοκιών ή των «κεκτημένων δικαιωμάτων» με το περιεχόμενο και τις συνέπειες της αρχής της νομιμότητας. Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας οι αρχές δεσμεύονται από το νόμο και οι παρανόμως δημιουργηθείσες καταστάσεις πρέπει να επανορθώνονται. Ταυτόχρονα όμως η αρχή της νομιμότητας μπορεί να απαγορεύει στα κρατικά όργανα να ακυρώνουν μια εσφαλμένη διοικητική πράξη όταν ευθύνονται για το σφάλμα που εμπεριέχει⁷. Επιπλέον, η αρχή της αναλογικότητας υπαγορεύει να λαμβάνονται υπόψη οι συνέπειες της ακύρωσης της εσφαλμένης απόφασης για το διοικούμενο⁸. Εν προκειμένω εφαρμόζονται οι εγγυήσεις και οι διασφαλίσεις του δικαίου χαρακτήρα της διαδικασίας.

9. Συνοπτικά, ανεξάρτητα από τους λόγους επανεξέτασης μιας υπόθεσης, η εξαρχής (*ab initio*) ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι νόμιμη μόνον εφόσον επιβάλλεται από λόγους που στηρίζονται στα κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία, οι συνέπειές της δεν είναι δυσανάλογες και σοβαρά επιβλαβείς για τον ενδιαφερόμενο και η σχετική απόφαση εκδίδεται στο πλαίσιο διαδικασίας που διέπεται από αρχές που εγγυώνται και διασφαλίζουν το δικαίο χαρακτήρα της.

Γ. Διαδικασία ακύρωσης

10. Η επανεξέταση του οριστικά καθορισθέντος καθεστώτος του πρόσφυγα από την εκδούσα αρχή, από ανώτερο ιεραρχικά όργανο της ίδιας διοικητικής αρχής ή από δικαστήριο απαιτεί πάντα νομική βάση. Ανάλογα με το νομικό πλαίσιο αυτή μπορεί να αναζητηθεί είτε στη νομοθεσία είτε στις ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου.

11. Σύμφωνα με την εθνική προσφυγική νομοθεσία ή το ισχύον διοικητικό δίκαιο, η επανεξέταση μιας οριστικής απόφασης με την οποία αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα υπόκειται σε προθεσμία, που μπορεί να κυμαίνεται από λίγους μήνες έως αρκετά χρόνια από την έκδοση της απόφασης. Η προϋπόθεση αυτή δεν ισχύει προκειμένου για αποφάσεις που εκδόθηκαν λόγω πλάνης ή άλλης επιλήψιμης συμπεριφοράς του αιτούντα άσυλο. Οι αποφάσεις αυτές μπορεί να επανεξεταστούν οποτεδήποτε αν και διαδικαστικοί κανόνες μπορεί να επιβάλουν στην αρμόδια αρχή να εφαρμόσει τη σχετική διαδικασία εντός ορισμένου χρόνου από της γνώσης των κρίσιμων στοιχείων. Αλλά ακόμα και όταν η νομοθεσία δεν ορίζει ειδικότερα προθεσμία για την επανεξέταση μιας οριστικής απόφασης η επί μακρό αδράνεια της αρμόδιας αρχής μπορεί να απαγορεύει την εφαρμογή της διαδικασίας της ακύρωσης, αφού στις περιπτώσεις που η καθυστέρηση προκαλεί βλάβη στον ενδιαφερόμενο δεν πληρούνται οι επιταγές του δικαίου χαρακτήρα της διαδικασίας.

12. Οι αρμόδιες αρχές μπορεί να λάβουν γνώση των πληροφοριών που αμφισβητούν το θετικό καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ευρύ φάσμα περιστάσεων που εκτείνεται από

⁷ Βλέπε παράγραφο 28.

⁸ Βλέπε παράγραφο 29.

τις απλές συμπτώσεις έως την εκ του νόμου προβλεπόμενη επανεξέταση διατάξεων της εθνικής προσφυγικής νομοθεσίας. Στην πράξη, η ακύρωση μπορεί να στηρίζεται στις προφανείς αντιφάσεις των ισχυρισμών των προσφύγων ή άλλων στο πλαίσιο μεταγενέστερης διαδικασίας, όπως είναι η εξέταση αιτήματος για μόνιμη διαμονή ή για οικογενειακή συνένωση. Οι πληροφορίες που οδηγούν στην εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 μπορεί επίσης να ανακύψουν στο πλαίσιο ανακρίσεων ή της διαδικασίας έκδοσης.

13. Σύμφωνα με γενικό κανόνα, η διαδικασία της ακύρωσης δεν πρέπει να εφαρμόζεται παρά μόνον όταν για βάσιμους λόγους υπάρχουν αμφιβολίες για τον εσφαλμένο αρχικό καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

III. Λόγοι ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα

14. Προϋπόθεση της ακύρωσης μιας διοικητικής πράξης είναι η διαπίστωση ότι είναι εσφαλμένη η κρίση της ουσίας της υπόθεσης. Όταν πρόκειται για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα τα σχετικά κριτήρια της ουσίας είναι αυτά του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 που ορίζει τις προϋποθέσεις αναγνώρισης των αναγκών προστασίας (βλέπε κατωτέρω, παραγράφους 15 και 16). Η επανεξέταση και η ακύρωση της σχετικής απόφασης, που εμπεριέχει ουσιαστικό σφάλμα, εξαρτώνται από τις περιστάσεις που οδήγησαν την αρμόδια αρχή στην έκδοσή της. Τα σχετικά κριτήρια μπορεί να απορρέουν από τις γενικές αρχές δικαίου και το εθνικό διοικητικό δίκαιο (βλέπε κατωτέρω, παραγράφους 17 έως 29).

α) Ουσιαστικές προϋποθέσεις ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα

15. Για να δικαιολογείται η ακύρωση της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να διαπιστωθεί ότι η αρχική απόφαση δεν ήταν ορθή, επειδή:

i) ο αιτών άσυλο **δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951** για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα⁹,
ii) ο αιτών άσυλο **πληρούσε τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού**. Δηλαδή:

- **Δεν είχε ανάγκη τη διεθνή προστασία** καθόσον απολαμβάνει την προστασία άλλων οργάνων ή υπηρεσιών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών εκτός της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (άρθρο 1 Δ της Σύμβασης του 1951¹⁰) ή έχει αναγνωριστεί πρόσφυγας από τις αρμόδιες αρχές μιας άλλης χώρας ή έχει αποκτήσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που είναι συναφή με την κτήση της υπηκοότητας της χώρας όπου έχει εγκατασταθεί (άρθρο 1 Ε της Σύμβασης του 1951¹¹) ή

⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 ο όρος «πρόσφυγας» εφαρμόζεται σε κάθε πρόσωπο που συνεπεία δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να απολαύει της προστασίας της χώρας ταύτης ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον ... εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται, ή λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να επιστρέψει εις ταύτην.

¹⁰ Βλέπε «Η εφαρμογή του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων στους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες».

¹¹ Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 2004, 5^η έκδοση, παράγραφοι 144-146: «144. Η διάταξη αυτή αναφέρεται στα πρόσωπα εκείνα που κατά τα λοιπά συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις για την αναγνώρισή τους ως πρόσφυγες και έχουν γίνει δεκτά σε μια χώρα στην οποία τους απονεμήθηκαν τα περισσότερα από τα δικαιώματα που κανονικά απολαύουν οι πολίτες τους, αλλά όχι η πλήρης ιθαγένεια. (Για πρόσωπα αυτά αναφέρονται συχνά ως «εθνικοί πρόσφυγες» - national refugees). Η χώρα που τους δέχεται έχει συνήθως πληθυσμό ίδιας εθνικής καταγωγής με αυτούς. [Κατά την επεξεργασία αυτής της ρήτρας αποκλεισμού οι συντάκτες της Σύμβασης είχαν κατά νου βασικά τους γερμανικής καταγωγής πρόσφυγες που έφταναν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και τους αναγνωρίζονταν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που συνδέονται με τη γερμανική ιθαγένεια]. 145. Δεν υπάρχει επακριβής

- **Ήταν ανάξιος της διεθνούς προστασίας** επειδή για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι έχει διαπράξει αδικήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951¹².

16. Η ακύρωση κατ' εφαρμογή μιας από εκ των ρητρών αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 είναι νόμιμη μόνον εφόσον όλες οι προϋποθέσεις εφαρμογής της σχετικής διάταξης (άρθρο 1 Δ, 1 Ε, 1 ΣΤ) συνέτρεχαν κατά το χρόνο καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στην πράξη, η ακύρωση στο πλαίσιο του αποκλεισμού συχνά ανακύπτει όταν πρόκειται για την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951. Όταν αποκαλύπτονται πληροφορίες από τις οποίες προκύπτει ότι μπορεί κατά το χρόνο του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα να εφαρμοζόταν το άρθρο 1 ΣΤ πρέπει να αξιολογηθούν πλήρως όλες οι πτυχές των περί ασύλου ισχυρισμών. Είναι αναγκαίο να αποδειχθεί σύμφωνα με τα σχετικά νομικά κριτήρια ότι οι πράξεις που αποδίδονται στον αιτούντα άσυλο πληρούν τις προϋποθέσεις του αποκλεισμού από την προστασία και ότι οι πληροφορίες είναι αξιόπιστες και έγκυρες ώστε να ιδρυθεί η ατομική ευθύνη του ενδιαφερόμενου για τις εν λόγω πράξεις. Τέλος, η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί να εξισορροπούνται οι συνέπειες του αποκλεισμού με τη σοβαρότητα του αδικήματος¹³.

β) Προϋποθέσεις ακύρωσης των οριστικών διοικητικών πράξεων

17. Τυπικά, η εθνική νομοθεσία επιτρέπει την ακύρωση των πλημμελών οριστικών διοικητικών πράξεων. Οι προϋποθέσεις ακύρωσής τους εξαρτώνται από τη δικαιολογητική βάση της πλημμέλειας. Δηλαδή, μπορεί να είναι προϊόν:

i) απατηλής ενέργειας του αιτούντα άσυλο, που αφορά στις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα,

ii) άλλης επιλήψιμης συμπεριφοράς του αιτούντα άσυλο που επιδρά ουσιωδώς στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, για παράδειγμα όταν έχει διαπράξει τα αδικήματα της απειλής ή της δωροδοκίας,

iii) εσφαλμένης εφαρμογής του νόμου και / ή εσφαλμένης εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών από την αρμόδια αρχή.

18. Στην συνέχεια αναλύεται η εφαρμογή των προαναφερόμενων κριτηρίων στις περιπτώσεις χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν ο αιτών άσυλο δεν πληρούσε κατά το χρόνο της αναγνώρισης τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951.

Απατηλή ενέργεια του αιτούντα άσυλο

19. Σύμφωνα με γενικώς αποδεκτή αρχή μπορεί να ακυρωθεί οποτεδήποτε η διοικητική πράξη που εκδόθηκε βάσει πλανημένης αντίληψης για τη συνδρομή των πραγματικών περιστατικών. Η αρχή αυτή αποτυπώνεται στις εθνικές προσφυγικές νομοθεσίες, στη νομοθεσία που εφαρμόζεται εν γενει στις διοικητικές διαδικασίες, στη νομολογία, στη θεωρία καθώς και στα έγγραφα πολιτικής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Είναι επίσης γενικά απο-

ορισμός των «δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» που θα θεμελιώναν λόγω αποκλεισμού με βάση αυτή τη ρήτρα. Πρέπει ωστόσο να ληφθεί ότι ο αποκλεισμός εφαρμόζεται, όταν το καθεστώς του έχει κατά πολύ εξομοιωθεί με εκείνο που απολαύει ο πολίτης της χώρας. Ειδικότερα, πρέπει, όπως ο πολίτης, να προστατεύεται απόλυτα από την εκτόπιση και την απέλαση. 146. Η ρήτρα αναφέρεται σε πρόσωπο που «έχει εγκατασταθεί» στην εν λόγω χώρα. Αυτό προϋποθέτει συνεχή διαμονή και όχι απλή επίσκεψη. Ένα πρόσωπο που διαμένει έξω από τη χώρα και δεν απολαύει της διπλωματικής προστασίας αυτής της χώρας, δεν θίγεται από τη ρήτρα αποκλεισμού».

¹² Βλέπε « Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού : Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων» και ειδικότερα παραγράφους 13 έως 16.

¹³ Για τις αρχές δικαίου και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 βλέπε « Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού : Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων».

δεκτό ότι μια απόφαση που στηρίζεται σε παραπλανητικά στοιχεία δεν μπορεί να αποτελεί τη βάση για θεμιτές προσδοκίες ή κεκτημένα δικαιώματα.

20. Όταν λόγος της ακύρωσης είναι η πλάνη η νομοθεσία και η νομολογία των κρατών πάγια απαιτούν να συντρέχουν σωρευτικά οι εξής τρεις προϋποθέσεις:

α) να είναι αντικειμενικά εσφαλμένοι οι ισχυρισμοί του αιτούντα άσυλο,

β) να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ αυτών των ισχυρισμών και του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, και

γ) να έχει ο αιτών άσυλο την πρόθεση να παραπλανήσει τις αρχές.

21. Τα αποδεικτικά στοιχεία που μπορεί να επικαλεστεί η αρχή που αμφισβητεί τους εσφαλμένους ισχυρισμούς του αιτούντα άσυλο αναλύονται στη συνέχεια, στις παραγράφους 30 έως 34.

22. Ο «αιτιώδης σύνδεσμος» σημαίνει ότι οι παραπλανητικοί ισχυρισμοί ή ομολογίες του αιτούντα άσυλο πρέπει να αφορούν σε «σχετικά» γεγονότα ή σε «πραγματικά περιστατικά», δηλαδή σε στοιχεία τα οποία ήσαν καθοριστικά για την αναγνώρισή του. Στην πράξη, ψευδείς ισχυρισμοί συχνά αφορούν την ταυτότητα και / ή την ιθαγένεια του αιτούντα άσυλο ή τις περιστάσεις που προκάλεσαν τη διαφυγή του από τη χώρα καταγωγής του. Επειδή οι παραπλανητικοί ισχυρισμοί γι' αυτά τα στοιχεία είναι βαρύνουσας σημασίας και δημιουργούν προβλήματα στην αξιολόγηση της γενικότερης αξιοπιστίας του αιτήματος ασύλου, είναι κατ' αρχήν καθοριστικά δεδομένα για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

23. Για τον καθορισμό της «πρόθεσης εξαπάτησης» οι κριτές των αιτημάτων ασύλου πρέπει να επιδεικνύουν ευαισθησία στην ιδιαιτερότητα της κατάστασης που βιώνουν οι αιτούντες άσυλο. Τραυματικές εμπειρίες, ο χρόνος που έχει παρέλθει ή η ένταση των παρελθόντων γεγονότων συχνά δυσκολεύουν τον αιτούντα άσυλο να μιλήσει ελεύθερα και να εξιστορήσει με πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά χωρίς ασυνέπειες ή σύγχυση. Παραλείψεις ή σσωνος σημασίας ή ανακρίβειες, αόριστοι ή εσφαλμένοι ισχυρισμοί που είναι επουσιώδεις δεν πρέπει να κρίνονται ως αποφασιστικής σημασίας δεδομένα που υποθάλπουν την αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο, και σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να θεωρούνται επαρκείς για την απόδειξη της «πρόθεσης του αιτούντα άσυλο να εξαπατήσει». Η χρήση πλαστών ή πλαστογραφημένων εγγράφων πρέπει επίσης να εκτιμάται υπό το φως των περιστάσεων κάθε περίπτωσης: αρκετά συχνά οι αιτούντες άσυλο εξαναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν πλαστά έγγραφα προκειμένου να διαφύγουν τη δίωξη. Η χρήση πλαστών ή πλαστογραφημένων εγγράφων δεν καθιστά αυτή καθαυτή το αίτημα ασύλου δόλιο και ουδέποτε πρέπει να οδηγεί στην ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα, με την προϋπόθεση ότι είναι γνωστές η πραγματική ταυτότητα και η ιθαγένεια του αιτούντα άσυλο, οι οποίες αποτελούν τη βάση της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Επιπρόσθετα, πρέπει να σημειωθεί ότι η ακύρωση δεν συνιστά μέσο «τιμωρίας» για τους επικληθέντες εσφαλμένους ισχυρισμούς.

24. Η ακύρωση κατ' εφαρμογή λόγου αποκλεισμού στηρίζεται συχνά σε παραπλανητικούς ισχυρισμούς ή ομολογίες του αιτούντα άσυλο. Στις περιπτώσεις αυτές, το καθεστώς του πρόσφυγα μπορεί να ακυρωθεί εφόσον κατά το χρόνο έκδοσης της αρχικής απόφασης αναγνώρισης συνέτρεχαν όλες οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού. Δεν είναι αναγκαίο να αποδείξει η αρμόδια αρχή ότι ο αιτών άσυλο επικαλέστηκε ψευδή στοιχεία, αν και η αντιμετώπιση αυτή μπορεί να σημαίνει ότι εφαρμόζονται προθεσμίες που απαγορεύουν την επανεξέταση της υπόθεσης μετά την πάροδο ορισμένου χρόνου.

Άλλη επιλήψιμη συμπεριφορά του αιτούντα άσυλο

25. Η απόφαση χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί βάσιμα να ακυρωθεί όταν ο αιτών άσυλο δωροδόκησε ή απείλησε τον κριτή του αιτήματός του και αυτή η συμπεριφο-

ρά του ήταν ουσιώδης για την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα παρότι δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951.

Ακύρωση λόγω σφάλματος της αρμόδιας αρχής

26. Η έκδοση θετικής απόφασης επί του αιτήματος ασύλου μπορεί να οφείλεται σε σφάλμα του κριτή της υπόθεσης. Το καθεστώς του πρόσφυγα μπορεί να αναγνωριστεί εκ λάθους της αρμόδιας αρχής στο νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών που εξετάζει, για παράδειγμα συνάγοντας πλημμελώς ότι η βλάβη που φοβάται ο αιτών άσυλο συνιστά δίωξη και / ή ότι στηρίζεται σε έναν από τους λόγους φόβου δίωξης που αναφέρονται στη Σύμβαση ή παρερμηνεύοντας τις προϋποθέσεις εφαρμογής κάποιας ρήτρας αποκλεισμού (εσφαλμένη εφαρμογή του νόμου). Η αρχή μπορεί επίσης να παραλείψει να συγκεντρώσει τα ορθά πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, για παράδειγμα επειδή δεν υποβλήθηκαν οι κατάλληλες ερωτήσεις κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ή επειδή συνέτρεχε περίπτωση αδυναμίας της ορθής διεξαγωγής της λόγω της μεταγενέστερης της έκδοσης της απόφασης αποκάλυψης κρίσιμων πραγματικών γεγονότων (εσφαλμένη αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών).

27. Κατά την εξέταση της συνδρομής των προϋποθέσεων αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα οι κριτές είναι συνήθως ελεύθεροι να εκτιμήσουν και να αξιολογήσουν τις πληροφορίες που επικαλούνται οι αιτούντες άσυλο στα όρια του δικαστικού ελέγχου. Η εσφαλμένη εκτίμηση των αποδεικτικών του αιτήματος ασύλου στοιχείων μπορεί να αποτελέσει βάση της ακύρωσης της διοικητικής πράξης με την οποία αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα. Η θετική απόφαση που εκδόθηκε επί αιτήματος παροχής διεθνούς προστασίας δεν μπορεί να αντιστραφεί μόνον λόγω της διαφορετικής μεταγενέστερης εκτίμησης του βάσιμου και δικαιολογημένου χαρακτήρα του φόβου δίωξης ή της μεταβολής της αντίληψης όσον αφορά στην αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο¹⁴.

28. Η ισχύουσα εθνική νομοθεσία προβλέπει αυστηρές προϋποθέσεις για την επανεξέταση της οριστικής διοικητικής απόφασης που ωφελεί το διοικούμενο όταν η πλημμελεία της αποδίδεται αποκλειστικά στην αρμόδια εκδούσα αρχή. Συχνά, προβλέπονται προθεσμίες: εφόσον εκπνεύσουν ακόμα και παράνομες αποφάσεις δεν μπορούν να ακυρωθούν. Όταν ο αιτών άσυλο παρουσίασε τους ισχυρισμούς του καλόπιστα και άρα δικαιούτο να εμπιστευθεί την ορθότητα και την ισχύ της απόφασης, οι αρχές της νομικής ασφάλειας και της προστασίας των θεμιτών προσδοκιών συνήθως υπερκεράζουν το συμφέρον του κράτους να αποκαταστήσει σφάλματα για τα οποία ευθύνονται τα αρμόδια να κρίνουν την αίτηση ασύλου όργανά του. Σε παρόμοιες περιπτώσεις απαγορεύεται η ακύρωση της απόφασης ή μπορεί να προβλέπεται η καταβολή αποζημίωσης στον ενδιαφερόμενο.

29. Σε όλες τις προαναφερόμενες περιπτώσεις, εφαρμόζεται η αρχή της αναλογικότητας και απαιτείται να συντρέχει λόγος δημοσίου συμφέροντος για την διόρθωση της πλημμελούς απόφασης που λειτουργεί ως αντίβαρο στο συμφέρον του διοικούμενου για τη διατήρησή της¹⁵. Όλες οι σχετικές περιστάσεις της υπόθεσης πρέπει να ληφθούν υπόψη, συμπεριλαμβανομένων της διάρκειας της παραμονής του ενδιαφερόμενου και του επιπέδου της κοινωνικής και οικονομικής ένταξής του στη χώρα ασύλου καθώς και της ενδεχόμενης βλάβης που μπορεί να προκαλέσει η ακύρωση της απόφασης. Όταν επιβάλλεται η ακύρωση της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα κατ' εφαρμογή ρήτρας αποκλεισμού, η σοβαρότητα της άδικης πράξης είναι σημαντικό προς εκτίμηση στοιχείο κατά την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.

¹⁴ Βλέπε σχετικά την παράγραφο 33.

¹⁵ Βλέπε σχετικά την παράγραφο 8.

IV. Εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων

α) Αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία προκύπτει ο λόγος της ακύρωσης

30. Η δικαιολογητική βάση της ακύρωσης πρέπει να τεκμηριώνεται με αποδεικτικά στοιχεία. Κατ' αρχήν και με την επιφύλαξη των εθνικών κανόνων δικαίου περί την απόδειξη κάθε είδους πληροφορία μπορεί να στοιχειοθετήσει αποδεδειγμένα το λόγο ακύρωσης με την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιείται στα όρια των παραμέτρων που αναλύονται στη συνέχεια.

31. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η ακύρωση πρέπει να συνίστανται σε πληροφορίες που αφορούν ουσιώδεις ισχυρισμούς ασύλου για την έκδοση της αρχικής θετικής απόφασης. Παρόμοιες πληροφορίες αποδεικνύουν ότι συντρέχει λόγος απόρριψης ή αποκλεισμού κατά το χρόνο της αρχικής αξιολόγησης του αιτήματος ασύλου. Τα προαναφερόμενα δεν πρέπει να συγχέονται με τις πληροφορίες που αφορούν θεμελιώδεις αλλαγές των περιστάσεων και μπορεί να αποτελέσουν βάση για την εφαρμογή της ρήτρας παύσης ή δραστηριότητες αναγνωρισμένου πρόσφυγα που μπορεί να δικαιολογούν την ανάκληση του καθεστώτος του, την απέλαση ή την απώλεια της προστασίας από την επαναπροώθηση.

32. Σε πολλές περιπτώσεις η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εξαρτάται από την αξιοπιστία των πληροφοριών που επικαλέστηκαν οι αιτούντες προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους για τη βασιμότητα του λόγου του φόβου δίωξης. Η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν μπορεί ποτέ να βασιστεί μόνο στη μεταβολή της άποψης της αρμόδιας αρχής, που ενδεχομένως μεταγενέστερα αξιολογεί τα γεγονότα της υπόθεσης από διαφορετική γωνία. Η διαφορετική εκτίμηση της αξιοπιστίας δικαιολογεί την ακύρωση μόνον όταν η αρχική κρίση για την αξιοπιστία του βασικού ισχυρισμού του αιτήματος ασύλου που οδήγησε στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι προφανώς αντιφατική αξιολογούμενη στο πλαίσιο των δεδομένων του φακέλου κατά το χρόνο του αρχικού καθορισμού ή είναι ασυνεπής αξιολογούμενη στο πλαίσιο νεότερων και έγκυρων πληροφοριών που αφορούν ουσιώδη για τον καθορισμό της αξιοπιστίας πραγματικά περιστατικά.

33. Κάποιες έννομες τάξεις απαγορεύουν στα κρατικά όργανα να επανεξετάζουν μια οριστική απόφαση ή να την ακυρώσουν επικαλούμενα αποδεικτικά στοιχεία που γνώριζε ο κριτής της υπόθεσης ή που το όργανο μπορούσε να γνωρίζει αλλά αμέλησε να συμμορφωθεί με την υποχρέωση της ορθής εκτίμησης των πραγματικών γεγονότων της υπόθεσης. Ενόψει παρόμοιων περιορισμών, η ακύρωση της απόφασης προϋποθέτει την ύπαρξη «νέων αποδεικτικών στοιχείων», δηλαδή πληροφοριών που είτε ήταν ανύπαρκτες είτε ήταν άγνωστες κατά το χρόνο έκδοσης της αρχικής απόφασης καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

β) Βάρος της απόδειξης και η αποδεικτική ισχύς των ισχυρισμών

34. Κατά κανόνα, το βάρος της απόδειξης φέρει όποιος προβάλλει τον ισχυρισμό. Στη διαδικασία της ακύρωσης, το βάρος της απόδειξης φέρει κατ' αρχήν το όργανο που επανεξετάζει την αρχική απόφαση. Το βάρος της απόδειξης αντιστρέφεται όταν τα αποδεικτικά στοιχεία αποτελούν μαχητό τεκμήριο, όπως είναι για παράδειγμα το ισχυρό διαβατήριο από το οποίο προκύπτει ότι η ιθαγένεια του αιτούντα άσυλο είναι διαφορετική από αυτήν που επικαλέστηκε κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

35. Το μέτρο της απόδειξης για την ακύρωση συνδέεται στενά με το απαιτούμενο για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στο στάδιο του καθορισμού ο κριτής υποχρεούται να αποφασίσει εάν με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία που υποβάλει ο αιτών άσυλο και τους ισχυρισμούς που προβάλλει είναι πιθανό να είναι αξιόπιστο το περιεχόμενο του αιτήματός του. Ο αιτών υποχρεούται να προβάλει ευλογοφανείς και συνεπείς ισχυρισμούς χωρίς να αντιφάσκει με γεγονότα γνωστά «τοις πάσι», δηλαδή υποχρεούται να παρουσιάζει την υπόθεσή του με τρόπο εξι-

σορροπημένο που εμπνέει αξιοπιστία. Πρέπει επίσης να αποδείξει ότι ο φόβος δίωξης που διατρέχει είναι βάσιμος, δηλαδή εύλογα δυνατό να επισυμβεί¹⁶.

36. Η ακύρωση μπορεί να δικαιολογείται μόνον εάν τα (νέα) αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία γνώριζε έγκαιρα η αρμόδια να κρίνει τα αιτήματα ασύλου αρχή, στηρίζουν την αρνητική κρίση για την αξιοπιστία του αιτούντα και / ή τη βασιμότητα του φόβου δίωξης για έναν από τους λόγους της Σύμβασης. Στις περιπτώσεις που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ πρέπει να υπάρχουν σαφείς και αξιόπιστες αποδείξεις ικανές να στηρίξουν τους «σοβαρούς λόγους να πιστευτεί» ότι ο αιτών άσυλο έχει εμπλακεί σε πράξεις που υπάγονται σ' αυτό.

γ) Άλλα ζητήματα της απόδειξης

37. Σύμφωνα με το νομικό καθεστώς που διέπει τις διαδικασίες ακύρωσης στις περισσότερες χώρες ο καθορισμός της ορθότητας της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να στηρίζεται μόνον σε πληροφορίες του κριτή της υπόθεσης κατά το χρόνο εφαρμογής της αρχικής διαδικασίας. Στις διαδικασίες της ακύρωσης είναι δεκτά μόνον τα νέα στοιχεία που στηρίζουν ή αναιρούν τη βάση της κατάργησης του αρχικού καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

38. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα (νέα) αποδεικτικά στοιχεία αναιρούν εν μέρει τη βάση του αρχικού καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αλλά τα αρχικώς υποβληθέντα στηρίζουν την αναγνώριση. Για παράδειγμα, οι παραπλανητικοί ισχυρισμοί ή ομολογίες μπορεί να πλήττουν μερικές, αλλά όχι όλες τις πληροφορίες που επικαλέστηκε ο αιτών άσυλο. Σε κάποιες χώρες, η ισχύουσα νομοθεσία προβλέπει ειδικά την εξέταση των «εναπομεινάντων αποδεικτικών στοιχείων». Όμως, ακόμα και χωρίς σχετικές ρητές διατάξεις η αρχή υποχρεούται πάντα να καθορίζει εάν, επί τη βάσει των πληροφοριών που είχε ο κριτής στη διάθεσή του κατά το χρόνο του αρχικού καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα ο αιτών άσυλο πληρούσε τις προϋποθέσεις του ορισμού¹⁷. Αντιβαίνει στη Σύμβαση του 1951 η απόφαση ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν υπάρχουν «εναπομεινάντα αποδεικτικά στοιχεία» που στηρίζουν τον ισχυρισμό του αιτούντα άσυλο για βάσιμο φόβο δίωξης κατά το χρόνο του αρχικού καθορισμού.

V. Ακύρωση: διαδικασία υποχρεωτική ή υποκείμενη στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης;

39. Οι ρήτρες ακύρωσης της εθνικής προσφυγικής νομοθεσίας και το γενικό διοικητικό δίκαιο συχνά προβλέπουν ότι εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των αρχών να αναλάβουν την πρωτοβουλία εφαρμογής της διαδικασίας ακύρωσης καθώς και της ακύρωσης της απόφασης. Προτιμώνται οι διατάξεις που ορίζουν ότι η ακύρωση εναπόκειται και προϋποθέτει την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας της αρμόδιας αρχής επειδή επιτρέπουν την πλήρη αξιολόγηση των περιστάσεων κάθε υπόθεσης, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τις αρχές της Σύμβασης του 1951 και τις γενικές αρχές του δικαίου.

40. Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να ασκήσει την προβλεπόμενη από το νόμο διακριτική ευχέρεια στο πλαίσιο των τασσόμενων προϋποθέσεων και του σκοπού της καθώς και των ορίων του ελέγχου από ανώτερες διοικητικές αρχές ή δικαστήρια. Κατ' αρχήν, οι αποφάσεις της πρέπει να λαμβάνονται με μέτρο εύλογο που ανταποκρίνεται στα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία. Έτσι, αφού αξιολογήσουν όλα τα σχετικά δεδομένα οι αρχές μπορεί να αποφασίσουν να μην ακυ-

¹⁶ Βλέπε σχετικά «Ερμηνευτικό Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας. Το βάρος της απόδειξης και η αποδεικτική ισχύς των ισχυρισμών κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου».

¹⁷ Για παράδειγμα, σε μια περίπτωση ανιθαγενούς γεννηθέντος σε χώρα της Μέσης Ανατολής που ισχυρίστηκε ψευδώς ότι είχε γεννηθεί σε άλλη χώρα, οι αρχές της χώρας ασύλου διαπίστωσαν ότι ο κριτής είχε στη διάθεσή του αρκετά αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία προέκυπτε ότι η εθνοτική ομάδα του αιτούντα άσυλο στη χώρα όπου είχε γεννηθεί υπόκειτο διακρίσεις που συνιστούν δίωξη.

ρώσουν το καθεστώς του πρόσφυγα παρότι υπάρχουν (νέα) αποδεικτικά στοιχεία ή δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις αναγνώρισής του κατά τον αρχικό καθορισμό. Η καταλληλότητα της απόφασης εξαρτάται από τις ειδικότερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης και εναπόκειται στην κρίση των αρχών.

41. Σε κάποιες χώρες, η ακύρωση είναι υποχρεωτική όταν συντρέχουν ορισμένοι λόγοι, συνήθως όταν ο αιτών άσυλο παραπλάνησε τις αρχές. Σε άλλες, αναγνωρίζεται ότι ακόμα και ο αιτών άσυλο που παραπλάνησε τις αρχές μπορεί να έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης και άρα το προστατευτικό καθεστώς του πρόσφυγα δεν πρέπει να ακυρώνεται αυτόματα.

VI. Ζητήματα διαδικασίας

42. Κατά την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα επιβάλλεται να εφαρμόζονται στο ακέραιο οι εγγυήσεις του δίκαιου χαρακτήρα της σχετικής διαδικασίας. Εν προκειμένω, διακυβεύονται αγαθά ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου καθώς καθορίζεται το αίτημα προστασίας του ενδιαφερόμενου από την επαναπροώθηση κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση του 1951 και αμφισβητείται το νομικό καθεστώς που ήδη έχει αναγνωρισθεί.

43. Οι ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις είναι οι ακόλουθες:

i) η ακύρωση μπορεί να αποφασιστεί σε εξατομικευμένη βάση, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης όπου η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε κατ' εφαρμογή της ταχύρρυθμης διαδικασίας κατά την οποία μπορεί να μην εξετάστηκαν ενδελεχώς οι περιστάσεις διαφυγής του πρόσφυγα ή της ομαδικής αναγνώρισης (*prima facie*). Σε κάθε υπόθεση πρέπει να αποδεικνύονται οι λόγοι που καθιστούν την ακύρωση νόμιμη και προσήκουσα,

ii) ο πρόσφυγας του οποίου το καθεστώς πρόκειται να ακυρωθεί πρέπει να ενημερωθεί για τη φύση της διαδικασίας που ακολουθείται και για τα αποδεικτικά στοιχεία που συνηγορούν στην ακύρωση. Πρέπει να του δοθεί η ευκαιρία να υποβάλλει τις απόψεις του και να παρουσιάσει στοιχεία για να αντικρούσει τους ισχυρισμούς της παραπλανητικής ή άλλης επιλήψιμης συμπεριφοράς ή για να ανταποδείξει οιονδήποτε άλλο λόγο ακύρωσης που επικαλείται η αρμόδια αρχή.

iii) εφόσον είναι αναγκαίο, πρέπει να του παρέχεται η συνδρομή διερμηνέα,

iv) πρέπει να επιτρέπεται η συνδρομή συνηγόρου,

v) στο πλαίσιο της διαδικασίας ακύρωσης πρέπει πάντα να διεξάγεται συνέντευξη. Στον ενδιαφερόμενο πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα να αναφερθεί στην ουσία της υπόθεσης. Επιπρόσθετα, πρέπει να του κοινοποιείται κλήση για τη συνέντευξη ώστε να προετοιμαστεί γι' αυτήν. Η ακύρωση ερήμην του ενδιαφερόμενου επιτρέπεται μόνον σε εξαιρετικές περιστάσεις και εφόσον καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια ενημέρωσής του για τη συζήτηση της υπόθεσης.

vi) είναι ουσιαστικό το δικαίωμα της άσκησης προσφυγής ή της επανεξέτασης των αποφάσεων με τις οποίες ακυρώνονται οι αποφάσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η προσφυγή ή η επανεξέταση πρέπει να κριθούν από διαφορετικό όργανο ή από όργανο στο οποίο δεν συμμετέχουν τα μέλη που έλαβαν την προσβαλλόμενη απόφαση. Η προσφυγή κατά της απόφασης ακύρωσης πρέπει να επιτρέπει την επίκληση ισχυρισμών που αφορούν τόσο τις νομικές πλημμέλειες της προσβαλλόμενης απόφασης όσο και την εσφαλμένη αξιολόγηση των πραγματικών περιστάσεων. Η άσκηση της προσφυγής ή της επανεξέτασης πρέπει να έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα: το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να παραμένει εν ισχύ έως την έκδοση οριστικής απόφασης επί της ακύρωσης.

VII. Αποτελέσματα και συνέπειες

44. Η ακύρωση καθιστά εξυπαρχής (*ab initio*) ανίσχυρο τον εσφαλμένο καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Θεωρείται ως μηδέποτε εκδοθείσα η αρχική απόφαση αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα: ο αιτών άσυλο δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του ορισμού του πρόσφυγα κατά το χρόνο εφαρμογής του αρχικού καθορισμού.

45. Κατ' αρχήν η απώλεια του καθεστώτος του πρόσφυγα σημαίνει ότι οι ενδιαφερόμενοι υπάγονται στις νομικές διατάξεις που ρυθμίζουν την παρουσία των αλλοδαπών στην ενδιαφερόμενη χώρα. Κάποια κράτη χορηγούν στους πρόσφυγες άδειες παραμονής ή διαμονής, που κανονικά παραμένουν εν ισχύ, εκτός εάν ακυρωθούν στο πλαίσιο μιας χωριστής διαδικασίας. Άλλα, υποχρεώνουν σε άμεση απομάκρυνση από το έδαφός τους τους πρόσφυγες των οποίων το καθεστώς ακυρώθηκε. Ανάλογα με το ισχύον δίκαιο, πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα υποβολής αίτησης αναστολής εκτέλεσης της απόφασης απομάκρυνσης.

46. Μετά την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα, τα κράτη μπορεί να επιτρέψουν την παραμονή των ενδιαφερομένων στο έδαφός τους για λόγους που δικαιολογούν τη συμπληρωματική μορφή προστασίας ή την ικανοποίηση ανθρωπιστικών αναγκών. Η λύση αυτή πρέπει να εξετάζεται και μπορεί να είναι η κατάλληλη ειδικά όταν έσφαλε η αρχή που αποφάσισε τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τον καθορισμό αιτήματος που υποβλήθηκε καλόπιστα ή όταν η ακύρωση μπορεί να επιφέρει δυσανάλογα επιβαρυντικές συνέπειες ή να προκαλέσει ιδιαίτερη βλάβη. Όταν η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα πλήττει τα παιδιά, τα κράτη – συμμορφούμενα με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1989 – υποχρεούνται να εξετάσουν το ενδεχόμενο παροχής προστασίας εάν αυτή υπαγορεύεται από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Πρέπει να εξετάζονται και άλλες μορφές προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από την επαναπροώθηση σε χώρα όπου ο ενδιαφερόμενος κινδυνεύει από βασανιστήρια ή από απάνθρωπη μεταχείριση.

47. Συνέπεια της ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι η ακύρωση του παρακολουθηματικού καθεστώτος, ειδικά των μελών της οικογένειας. Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να δοθεί στους ενδιαφερόμενους η δυνατότητα να υποβάλουν αυτοτελώς αίτημα ασύλου, εάν το επιθυμούν, και να αποδείξουν ότι συνέτρεχαν στο πρόσωπό τους οι προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα.

48. Η ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν αποκλείει τη μεταγενέστερη υποβολή αιτήματος για διεθνή προστασία. Παραβιάζει τη Σύμβαση του 1951 κάθε διάταξη νόμου που ορίζει ότι ο προγενέστερος καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα καθιστά απαράδεκτο το μεταγενέστερο αίτημα για παροχή διεθνούς προστασίας, αφού δεν μπορεί να αποκλειστούν οι περιπτώσεις όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης είτε όταν εφαρμόζεται η διαδικασία της ακύρωσης ή αργότερα. Επί των αιτημάτων αυτών πρέπει να αποφασίζει διαφορετικός κριτής ή εφόσον πρόκειται για συλλογικά όργανα στη σύνθεσή τους δεν πρέπει να συμμετέχουν τα μέλη που έκριναν το προγενέστερο αίτημα ασύλου.

Τμήμα Προστασίας και Νομικών Συμβουλών
Διεύθυνση Διεθνούς Προστασίας
Γενεύη, 22.11.2004